

На допомогу вчителям світової літератури

А Роджер Менерс, граф Ретленд (1576—1612) був родичем, нащадком короля Річарда Плантагенета («Річарда — Леоне серце»). Виховував малого Ретленда майбутній філософ Френсіс Бекон. Дитинство Ретленда пройшло у «родовому гнізді» у Замку Бельуар, поблизу Шервудського лісу. Вчився у королівській гімназії, потім у Кембріджському університеті, який закінчив 1595 року, а ще півтора року навчався у Падуанському університеті та мандрував європейськими країнами. Був близьким другом графа Саутгемптона.

У 1597—98 роках удосконалював свою освіту в лондонському юридичному інституті Грейс-Ін. Був членом англійської юридичної корпорації, де ознайомився із звичаями масонів. Служив у королівській адміністрації. Один з найосвіченіших людей свого часу, він мав ступінь магістра мистецтва Кембріджського та Оксфордського університетів. 1603 року після смерті королеви Єлизавети і повернення із заслання виїздив на чолі посольства нового короля Іакова I до Данії (що потім найшло відображення у другій редакції трагедії «Гамлет», яка в результаті збільшилась майже вдвічі). Усі події життя Ретленда й Ретлендів зв'язані з виходом на сцену та сценічними образами відомих п'єс. Коли після одруження, Ретленд і Сідні стали працювати разом, лондонські друзі-літератори назвали їх імена: Голуб і Фенікс.

В останні роки свого короткого життя Ретленд хворів і рідко виїздив з замку, був прикутий до ліжка. Згідно з документами, помер Ретленд у Бельуарі, поховано його при церкві поблизу замку в селіці Ботсфорд. Тепер, напевно, можна сказати що: Шекспір із Стретфорда (Шекспер, аже-Шекспір) сходить зі сцени! На кім виходить інший Шекспір — із Бельуару, Шервудського лісу чи Кембріджа (тобто Ретленд або Ретлендін). Як мовила колись: «Король вмер! Хай живе король!».

Тож звернемось до «шекспіровських сонетів». Оприлюднення їх викликає особливий інтерес саме тому, що потрібно розподілити сонети між двома авторами: Ретлендом і Сідні, між чоловіком і жінкою. Тобто йдеться про сонети з чоловічим та жіночим авторством, де розкриваються особи Голуба і Фенікса, їхні взаємини і ставлення до подій поточного життя.

Оскільки стиль і склад «двох авторів» до однієї особи позбавлені, навіть однаковий («Вони злились», «Двоє претворились в одно» — дивись поему «Фенікс і Голуб»), — то відрізнити написане Ретлендом від того, що написала Сідні, формально ніяк неможливо, до того ж в англійській мові нема родових закінчень... Знайти різницю можна тільки за самою суттю, за змістом, тонкими деталями та особливостями окремих сонетів. Ці особливості уважний читач побачить сам, вчитуючись в кожного сонета.

Всього їх існує 154, «шекспіровських». Близько третини (50) з них написав Ретленд до друзів своєї юності («юного друга», «смугової леді та інших). Друга третина (60—54) — адресовано Сідні. Останню третину (44—50) написала сама Сідні до Ретленда. Серед них є й філософські сонети, які майже неможливо точно приписати комусь із авторів. Те ж саме стосується сонетів-«перевертнів», які (після перекладу) можуть мати ознаки як жіночого, так і чоловічого авторства. Але, нам здається, що майже всі ці сонети, приховуючи своє авторство, також писала Сідні. Може, й Ретленд жартома складав такі сонети. Тому чітко розподілити їх між авторами не талановито.

Ми наведемо приклади тільки сонетів Сідні. Більшість їх Єлизавета складала для свого коханого друга, а згодом і чоловіка, спільника по літературно-творчому пошуку, результатом якого стали всесвітньо відомі драматичні шедеври, — для Роджера Ретленда.

Колись вважали, що більшість з наведених нижче сонетів написав поет (Шекспір) до «юного друга». Але тепер на основі безсумнівних доказів що «ідею» відають. Адже в багатьох випадках надто палке звернення поета до «юного друга» (тобто до чоловіка) з виказуванням своїх почуттів (за старою схемою авторства) може бути прийняте тільки для гомосексуалістів... Насправді — це звернення жінки до чоловіка, свого коханого, тобто Сідні до Ретленда. Тому кожний з сонетів Сідні руйнує нашу віру в стретфордського Шекспіра. Наголосимо на тих ознаках в сонетах, які виявляють жіноче авторство, тобто авторство Сідні. Це:

— звертання до бога чи долі, щоб

З літературознавчих сенсацій

Єлизавета СІДНІ,
а не ШЕКСПІР?ДОЧКА ПОЕТА, ЖІНКА ПОЕТА
І САМА ЧАРІВНА ПОЕТЕСА

дарували таланти та успіхи в мистецтві; таке бажання могла висловлювати тільки Сідні, бо Ретленд, автор десяти (у ті часи) п'єс, такий талан, безумовно, мав (сонет 29):

— приховування своєї любові, що властиво саме жінці, а не чоловікові (сонети 40, 102);

— близькі родичі і друзі, яких вже не стало: батька, який загинув, поета Едмунда Спенсера та інших покійних, які були в салоні Мері Сідні графині Пембрук. Ретленд таких втрат до 1601 року не зазнав (сонет 31);

— перші кроки у мистецтві; Ретленд не був новачком, а Сідні дійсно тільки починала свій путь поета і драматурга (сонет 55);

— у своїх сонетах авторка славить чоловічі якості, тобто звертається до Ретленда (сонети 37, 105); а Ретленд у своїх сонетах славить жіночі риси Сідні:

— Сідні прославляє Ретленда як великого поета (сонети 81, 107); не забуває вона і про свій внесок у спільну творчість;

— Єлизавета Сідні згадує про плями на честі, такі плями були властиві Ретленду, Сідні їх не мала (сонети 96, 124);

— нарешті, Сідні пише, що вона з Ретлендом стали одною істотою (у відповідь на таку ж думку Ретленда — сонет 125).

Поетеса ставить себе поруч з ним, кого вона звеличує і кого вона (він, — бо ж в англійській мові родових закінчень немає) кохає щирим серцем, кому він (вона) преневажувє свої сонети. Отже й у самому змісті сонетів є безперечні докази, що писала їх саме жінка, а не чоловік.

Коли ви хочете скласти свою думку щодо автора окремих сонетів, то читайте їх у повних перекладах українською чи російською мовою, а як зможете, то й в оригіналі. Знаходьте сонети, читайте їх, міркуйте, шукайте та знаходьте дійсних авторів.

СОНЕТ 55 (Сідні—Ретленду)

Владарські монументи мармурові
Переживе могутній мій рядок,
І сплять ти в оцюму слові,
А те каміння западеться в змрок.

Війна грамадіть статуй перекине,
Зітрується в прах каменярів трудів,
Та образ той не зникне, не згине,
Від вибуху повстань і ворожди.

Всі переможеш ти зусилля смерті,
Хвалу твою нестиме віч світлінь,
Аж доки світ, мов лахмани подерті,
Не змиється в синах покоління.

В серцях коханих до страшного суду
Ти житимеш, і я з тобою буду.

Переклад Д. ПАВЛИЧКА.

СОНЕТ 81 (Сідні—Ретленду)

Чи я раніш тебе землі віддам,
Чи ти мене — туди, де тайні нещадна,
Та в цих рядках ти смерті невідданий,
Тоді як я відстанусь хробаком.

В піснях моїх ти вічно будеш жити,
Хоч згинуть по мені й слова малі,
Мій пай — обійми хмурої землі,
Твої — мавзолей, повік віків

одкритий.

Твій монумент — могого слова мідь,
Читай його ще не зачатий буде
І далі передасть із роду в рід,
Хоч вимруть всі живі сьогодні люди.
Ти вічно житимеш в моїх піснях
Де дихання живе людське —

в устах.

Переклад Дм. ПАЛАМАРЧУКА.

ІЗ СОНЕТА 29.

З літературознавчих сенсацій

Єлизавета СІДНІ,
а не ШЕКСПІР?ДОЧКА ПОЕТА, ЖІНКА ПОЕТА
І САМА ЧАРІВНА ПОЕТЕСА

...Думоньку лелію потайну:

Щоб мати хист і вроду чарівну.

Переклад Павла ГРАБОВСЬКОГО.

29.

Мінатся долею готова я із тими...
Кому лягла в мистецтві краща путь.

29.

Тоді б мінчалась долею з таким...

Хто словом віртуозно володіє.

Переклад Дмитра ПАВЛИЧКА.

ІЗ СОНЕТА 31.

У тебе в грудях ті б'ються серця,

Що я вважала взятими землею...

...Ти маволой, в якому знов живуть

Померлі друзі юності моєї.

Чуттів моїх розтрачені трофеї.

Вони тобі до крихти віддають.

ІЗ СОНЕТА 37.

Твій розум, слава, честь, шляхетний рід,

Все враж, чи щось одне з цінот отих

І на мені лишиє добрий слід,

Прищеплено ж мою любов до них.

ІЗ СОНЕТА 40.

Усе, мій любий, все моє візьми,

Моя любов із радістю й слізьми

Будь твою, як ти й не мав її.

...Пі ж любов — розставлене сильце

Сприняв ти, як любов мою трику.

ІЗ СОНЕТА 55.

Ти смерті й забуття минеш дорого

І, відшукавши путь в людські серця,

Вперед ітимеш із віками в ногу.

Переклад Дмитра ПАЛАМАРЧУКА.

ІЗ СОНЕТА 96.

І ти, ливши молодощів чари,

Зведеш не менш довірливих сердець.

Не кой того: твоєї честі плями

Моя любов розподіла між нами.

ІЗ СОНЕТА 102.

Зроста любов моя, вськ час нова, —

Люблю ніжніше, мовчки, до нестями.

ІЗ СОНЕТА 105.

В тобі добро, краса і честь зійшлись,

Які жили роз'єднано колись.

ІЗ СОНЕТА 107.

Твій пам'ятник з моїх нагнених слів

Переживе гробниці королів.

ІЗ СОНЕТА 124.

Моя любов... нехитна, моя гора,

Звелась над примхи часу тимчасові.

Переклад Дмитра ПАВЛИЧКА.

ІЗ СОНЕТА 124.

Моя любов... зроста на подво,
Та не впаде від підліх язиків
...На неї вже погрозами не влінеш...

ІЗ СОНЕТА 125.

Я тільки про твою прихильність мрію,
Душі моєї бранець і слуга.

Як ви змогли побачити, — у статті наведено переклади сонетів Сідні, що належать перу відомих українських поетів: Павла Грабовського (сонет 29), Дмитра Павлички (сонети 29, 55 та 124). Переклад всіх останніх, тобто більшості сонетів, зробив Дмитро Паламарчук, який переклав усі «шекспіровські» сонети.

Щоб наша добірка була повніша, додамо цитату ще з одного сонета в перекладі Максима Рильського. Цей сонет писав Ретленд.

ІЗ СОНЕТА 121 (Ретленд—Сідні).

Зникає робіть там, де судія
Не наша совість, а сторонній розум.

Принягдіно треба згадати також двоє дівчів української культури, які серйозно вивчали і популяризували творчість Шекспіра і, особливо, його сонети. Це славнозвісний професор Московського університету Микола Стороженко (друга половина XIX, початок XX ст.), який написав чудові статті, мав оприлюднені лекції, особливо про сонети. Полеміка з ним не закінчилась і досі.

Другий, теж професор, але Харківського університету, поет-аматор Олександр Фінкель (1899—1968), який переклав російською мовою всі 154 шекспіровські сонети. Широка преса ніколи їх не оприлюднювала (за винятком 14 сонетів у Львові та на Уралі). Ці переклади я вважаю за найкращі з тих, що мені довелось колись читати. В усьому разі, — негірші за широко відомі переклади Самуїла Маршак.

На завершення наводимо цитату з філософського сонета, авторкою якого, як видно, теж була Сідні. Бо вона, на погляд наш, була більш поетом та філософом, так само як Ретленд — більш драматургом.

ІЗ СОНЕТА 146.

(В перекладі Дм. ПАЛАМАРЧУКА).

Душе моя, виконуй ту роботу,

Що виправда перед очима нас.

Не дбаючи про зрим пошлосту,

У вічності купуй безсмертя час.

І смерть помер, а ти в простій одежі

Підеш в віки, зламавши часемік.

Семен ДАШЕВСЬКИЙ

